

KUR'ÂN'DA HZ. PEYGAMBER'İN ÖRNEK İNSAN OLUŞU: ÜSVE-İ HASENE

Yaşar KURT*

Prophet Mohammad as a Perfect Model (al-uswa al-hasana) in the Qur'an Abstract

This Article includes commentaries on the subject of prophet Mohammad as a perfect model in the context of Ahzâb/21. In the article, there is an introduction which deals with the exemplified personalities of holy prophets and the prophet Mohammad. Later it is dealt with the concept of "perfect model" (al-uswa al-hasana), the exegesis of the Quranic verse about the concept and the hadiths about it. At the end, the question "in which subjects must the prophet be imitated?" is answered.

Keywords: exemplified personality, Prophet Mohammad, Allah, eschatology, the Qur'an

Giriş

Peygamberler, Allah'ın muradını gerçekleştirmek için sırf kendilerine itaat edilsin diye gönderilen Allah'ın elçileridir.¹ Bu kutlu insanlar, görevli olarak gönderildikleri toplumların kendilerine uyabilmesi için, örnek olmaları gerekir. Kuşkusuz getirdikleri mesajları sadece sözlü öğretilerden ibaret değildir. Aksine hayatta izlenecek doğru yolun öğrenilmesi, bilinmesi ve takip edilmesi konusunda gösterilecek her gayrette onların sözlü öğretilerinin yanında uygulamaları da büyük önem arz etmektedir.²

Bilinen bir gerçektir ki, toplumları sadece teorik eğitimle değiştirmek mümkün değildir. İnsanlar, okudukları metinlerden daha çok, kendilerinden önce yaşamış veya halen yaşamakta olan hayat tablolarından etkilenmektedirler. Bu nedenle olmalı ki, Kur'ân'ın yarısına yakını daha önce yaşamış ve insanlığa mal olmuş kıssalardan oluşmaktadır.³ Değişim ve dönüşüm sağ-

* Yrd. Doç. Dr., Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

1 Nisâ, 4/64.

2 M. Hayri Kirbaşoğlu, *İslâm Düşüncesinde Sünnet, Eleştirel Bir Yaklaşım*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 1999, 183.

3 Kussa ile ilgili geniş bilgi için bkz. Suat Yıldırım, "Kur'ân-ı Kerim'de Kıssalar", *Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, Ankara 1979, sayı: 3, s. 37; Yaşar Kurt, *Hız. Yusuf'un Tarihsel Hayatı, Mukayese ve Değerlendirme*, Araştırma Yayınları, Ankara 2005, 9 vd.

lamak isteyen insan, fitratı gereği bu yolda kendisine rehberlik edecek uygulamaları görmeyi arzu eder. İnsan, önemli olan ve uygulamayı gerektiren hususlarda daima bir öndere muhtaçtır. Bu nedenle Allah, sadece kitap indirmekle yetinmemiş, aynı zamanda bu kitabın içeriğini kendilerine öğretecek ve günlük uygulamalarda onun pratik örneklerini ortaya koyacak bir peygamber de göndermiştir. Hz. Peygamber'in, kendisini bir peygamber olmanın yanında aynı zamanda bir öğretmen olarak takdim etmesi,⁴ meselenin önemini kavranması açısından oldukça önemlidir. İnsanoğlu sadece bir kutsal kitaba değil, aynı zamanda onun içeriğini kendisine öğretecek bir öğretmene de ihtiyacı vardır. Belki de Mekke müşriklerin, Kur'an'ın kendilerine Peygamber'in aracılığı olmaksızın gönderilme istekleri bu sebeple reddedilmiştir.⁵

İnsanlığa rehber ve önder olarak gönderilen elçilerin sonuncusu olan Hz. Peygamber'in,⁶ Kur'an'ı Kerim'de dosdoğru bir yol üzerinde olduğu ifade edilmektedir.⁷ Bunun yanında o, insanların kendisini rehber seçebilmeleri için, güzel ahlak ve örnek olacak yaşam biçimini sadece telkin etmekle kalmamış, aynı zamanda kendi hayatında da uygulamıştır.⁸ Bu nedenle Kur'an, onun *büyük bir ahlak üzere olduğunu*⁹ beyan etmektedir. Kendisi de, "*ben güzel ahlakı tamamlamak üzere gönderildim*"¹⁰ sözleriyle bu hususa göndermede bulunmaktadır.¹¹ Ayrıca Hz. Âişe (ö. 58/677) validemiz onun ahlakını soranlara: "*Siz Kur'an okumuyor musunuz? O'nun ahlakı Kur'an ahlakı idi.*"¹² cevabı ile ifade ettiği üzere Hz. Peygamberin hayatına şekil veren düsturun, Kur'an olduğu anlaşılmaktadır. Kur'an, adeta onun hayatıyla vücut bulmuş, yaşanır hale gelmiş, sözden fiile, yazım şekillerinden eşsiz hayat tablolarına dönüşmüştür.¹³ Hz. Peygamber'in örnek insan olma özelliğini en güzel şekilde

4 et-Tayâlisî, Süleyman b. Ebu Davud (ö. 204/819), *Müsned*, Daru'l-Marife, Beyrut ts., 298; ed-Dârimî, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman (ö. 255/869), *Sünen*, Daru'l-Kitabi'l-Arabi, I-II, Beyrut 1407, I, 111; İbn Mâce, Muhammed b. Yezid (ö. 275/888), *Sünen*, (thk., Muhammed Fuad Abdülbaki), Daru'l-Fikr, I-II, Beyrut ts., I, 83.

5 İsrâ, 17/90-96.

6 Ahzâb, 33/40.

7 Yâsîn, 36/4.

8 Yaşar Kurt, Hz. Peygamber'in (sav) Örnek Hayatı, *Örnek İnsan Hz. Muhammed*, (ed., Mehmet Mahfuz Söylemez), Çorum Çağrı Eğitim Vakfı, Çorum 2006, 189.

9 Kalem, 68/4.

10 et-Taberânî, Ebu'l-Kasım Süleyman b. Ahmed (ö. 360/971), *el-Mü'cemu'l-evsat*, Daru'l-Harameyn, I-X, Kahire 1415, VII, 74; el-Beyhakî, Ebu Bekir Ahmed b. el-Hüseyn (ö. 458/1066), *Sünenü'l-kübrâ*, (thk., Mumammed Abdülkadir Ata), Mektebetü Daril-Bâz, I-X, Mekke 1994, X, 191; el-Heysemî, Ali b. Ebu Bekir (ö. 807/1404), *Mecmeu'z-zevâid*, Daru'l-Kitabi'l-Arabi, I-X, Beyrut 1407, VIII, 188; IX, 15.

11 Konu ile ilgili ayrıca bkz.: Halil İbrahim Şimşek, Kâmil İnsan Olma Gereksinimi, *Burhan Aylık Dergi*, Yıl: 1, Sayı: 1, İstanbul 2005, 27-28.

12 Müslim, Ebu'l-Hüseyn (ö. 261/875), *Sahih*, (thk., Muhammed Fuad Abdülbaki), Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, I-V, Beyrut ts., I, 513.

13 Kurt, Hz. Peygamber'in (sav) Örnek Hayatı, 189.

de ifade eden ayet, çalışmamıza konu olan Ahzâb suresinin 21. ayetidir. Şimdi bu ayet etrafında ifade edilen görüşlere değinelim.

A- "Üsve-i Hasene" Kavramının Okunuşu ve Anlamı

"Üsve" kelimesi Kur'ân'da üç yerde geçmekte¹⁴ ve hepsinde de, hemzenin rafî ile "üsve" şeklinde okunmaktadır.¹⁵ Âsım b. Behdele (ö. 127/744) nerede olursa olsun hemzenin dammı ile "üsve" şeklinde okunması gerektiğini söylerken, onun dışındaki kıraat âlimleri ise bu kelimeyi "isve" şeklinde okumuşlardır.¹⁶ Kıraatler arasındaki ihtilafa orta yolu bulmaya çalışan Yahya b. Vessab ise, hemzenin rafî ve kesri ile iki türlü de okunabildiği görüşündedir.¹⁷ Bütün bunlara rağmen Hicaz ehli istisnasız yukarıda geçen kelimenin hemzenin kesri ile okunması gerektiği görüşündedirler.¹⁸ Dolayısıyla "Üsve" kelimesi, "rüşve" ve "rişve" kelimesinin iki şekilde okunduğu gibi, "üsve" ve "isve" olarak okunmaktadır.¹⁹ "İktidâ" fiilinden "kudve" şeklinde isim yapıldığı gibi, "i'tisâ" fiilinden de "üsve" olarak isim yapılmıştır.²⁰

Ele aldığımız bu kavram, ister güzel olsun ister çirkin; ister faydalı olsun ister zararlı itiba edilen, bir başka ifade ile uyan bireylerde var olan özellikleri ifade etmek için kullanılır. Allah, işte bundan dolayı ona sıfat olarak "hasene" terimini kullanmıştır.²¹ Dolayısıyla "üsve" kelimesi, bir kimseye uymak,

- 14 Ahzâb, 33/21; Mümtehine, 60/4, 6. Bu surede yer alan iki ayet, Hz. Peygamber'in büyük ceddi Hz. İbrahim (a.s.) ve onunla beraber olan müminler hakkındadır. Bu ayetlerde de, Allah'a ve ahiret gününe iman edenlerin, Hz. İbrahim (a.s.) ve onunla birlikte olanları örnek alacaklarına yer verilmesi, âdeta peygamberleri kendilerine rehber edinecek kimseler için bu özelliklerin zorunlu olduğu inancına sevk etmektedir.
- 15 el-İsfahâni, Ebû'l-Kasım Hüseyin b. Muhammed (ö. 502/1108), *el-Müfredât fi garibi'l-Kur'ân*, Kahraman Yayınları, İstanbul 1986, 20; eş-Şatbî, el-Kasım b. Feyre (ö. 590/1194), *Hırzu'l-emâni ve vehcü't-tehâni fi'l-kıraati's-seb'*, Daru'l-Kitabi'n-Nefis, Beyrut 1407, 129.
- 16 İbn Mücâhid, Ebu Bekir Ahmed b. Musa (ö. 324/936), *Kitâbü's-seb'a fi'l-kurâ'ât*, Daru'l-Mearif, Kahire 1400, 521; İbn Zencele, Ebu Zûr'a Abdurrahman b. Muhammed, *Hüccetü'l-kurâât*, Müessesetü'r-Risale, Beyrut 1982, 575.
- 17 el-Ferra, Ebu Zekerriya Yahya b. Ziyad (ö. 207/822), *Meâni'l-Kur'ân*, Âlemü'l-Kütüb, I-III, Beyrut 1983, II, 339; el-İsfahâni, 20.
- 18 el-Ferrâ, II, 339; et-Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir (ö. 310/922), *Câmiu'l-beyân fi tefsiri'l-Kur'ân*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, I-XII (I-XXX), Beyrut 1992, XXI, 143.
- 19 İbn Hâlûye, Ebu Abdullah Hüseyin b. Ahmed (ö. 370/980), *el-Hüccetü'l-kurâ'âti's-seba'*, Daru's-Şuruk, Beyrut 1401, 289.
- 20 eş-Şevkânî, Muhammed b. Ali (ö. 1250/1834), *Fethü'l-kadîr el-câmiu beyne fenni'r-rivâyeti ve'd-dirâyeti min ilmi't-tefsîr*, Daru'l-Fıkr, I-V, Beyrut ts., IV, 270.
- 21 el-İsfahâni, 20; Ebu'l-Beka, Eyyüb b. Musa (ö. 1094/1683), *Külliyâtü Ebi'l-Bekâ*, Daru't-Tibaâti'l-Amire, Bulak 1870, 47.

onun yaptığı hal ve hareketleri aynen yapmak, birini örnek edinip onu takip etmek anlamındadır.²²

B- "Üsve-i Hasene" Kavramının İçinde Yer Aldığı Ayetin Yorumu

*"Andolsun Allah'ın Elçisi'nde sizin için Allah'a ve Ahiret gününe inanan ve Allah'ı çok anan kimseler için, (uyulacak) en güzel bir örnek vardır."*²³

Bu ayet öncesinde, Müslümanların birliğini bozmak ve onları paniğe düşürmek isteyen münafıkların durumu anlatılmaktadır. Bu ayetlerin verdiği bilgilere göre; Kureyşlilerin civar müşrik kabilelerle Medine üzerine yürüdükleri, birleşik kabilelerin saldırdığı gün anlamında "Ahzâb" veya Selman-ı Fârisî'nin (ö. 36/656) önerisi üzerine hendek kazılması nedeniyle "Hendek Savaşı" (6/627) olarak ifade edilen günde münafıklar, savaştan kaçmayacaklarına dair Hz. Peygamber'e söz vermişken, bu vaatlerinden caymışlardır. Zaten bu tavır onların sürekli yapa geldikleri şeydi. Nitekim daha önce de Uhud (4/625) savaşında: Allah yolunda savaşmaları istendiğinde, *"Eğer savaş olacağını bilseydik, sizinle gelirdik,"* demişlerdi. Müslümanlar çok şehit verince de; *"Bizim sözümüzü tutsalardı, öldürülmezlerdi,"* diyerek Allah yolunda öldürülmeyi küçümsemişler ve bundan dolayı da bu ayetler aracılığıyla Allah tarafından şiddetle kınanmışlardır.²⁴ Bu utanç verici durumlarını telafi için, bir daha savaş olunca çarpışacaklarına dair söz vermişlerdi. Gelin görün ki, savaş çıkınca (Hendek Savaşı) yine sözlerinden durmamışlardı. Hatta bununla da kalmayıp, ayet-i kerimede de ifade edildiği gibi, *"Ey Yesrib (Medine) halkı, artık size duracak yer yok, (haydi durmayın, evlerinize) dönün. Onlardan bir topluluk da: 'Evlerimiz (sağlam değil), açıldı'"*²⁵ gibi ifadelerle hem bahane üretmiş, hem de Müslümanlara korku vermek istemişlerdi.

Bunun yanında münafıklar, inananları savaştan alkoymak için, *"Bize gelin"* derler. Geldikleri zaman da cimrilik yaparlar, size yardım etmek istemezler. Savaştan ganimet elde etmek söz konusu olduğunda hemen gelirler. Savaş kızıştığında, ölüm baygınlığı çökmüş kimse gibi, gözleri dönmüş vaziyette bakakalırlar. Savaş hali geçer de ortalık sükunete kavuşunca tekrar sizleri incitmekten geri durmazlar. Allah, böyle kimselerin yaptıkları işleri boşa çıkaracaktır. Düşman güçlerine yakınlık duysalar da onlara da iştirak etmek-

22 İbn Atıyye, Ebu Muhammed b. Abdülhak (ö. 541/1146), *el-Muharraru'l-veciz fi tefsiri'l-kitabi'l-aziz*, I-XI, (I-XVI), Vezaretü'l-Evkaf ve Ş-Şuunil-İslamiyye, Fas 1975, XIII, 61; XV, 487.

23 Ahzâb, 33/21.

24 Âl-i İmrân, 3/165-168.

25 Ahzâb, 33/13.

ten korkarlar. Çölde, bedevî Araplar arasında olmayı ve bu sayede savaşa katılmadan başınıza gelecek felaketleri oradan sorup öğrenmeyi arzu ederler. İçinizde olsalar bile pek az dövüşürler.²⁶

Bu olayın anlatıldığı ayetlerin ardından, Hz. Peygamber'in Allah'a ve ahiret gününe kavuşacağına inanan ve Allah'ı çok anan kimseler için güzel bir örnek olduğuna yer verilmektedir. Allah'a ve ahiret gününe inanan ve Allah'ı çok anan kimselerin Allah'ın Elçisi'ni örnek alacağı ayeti ile yukarıdaki olaylarda münafıkları ele alan ayetler arasında bağlantı olduğu kanaatindeyiz. Her iki ayet kümesinin bir arada değerlendirilmesi konunun daha da iyi anlaşılmasına katkı sağlayacağını belirttikten sonra çalışmamıza konu olan ayetin yorumuna geçebiliriz.

Hz. Peygamber'in örnek alınmasını ifade eden ayetin başlangıç bölümündeki: "*Yemin olsun ki, Allah'ın Elçisinde sizin için en güzel bir örnek vardır.*" kısmını müfessirler şöyle yorumlamaktadırlar.

et-Taberî (ö. 310/922); Allah, bir önceki ayette münafıkların hallerini tasvir ettikten sonra bu ayette de müminlerin durumunu izah etmektedir. ona göre bu ayet, "Hz. Peygamber, kendisine uyulacak en güzel örnektir. Hangi durumda ve nerede olursanız olun, onun emirlerine muhalefet etmeyin,"²⁷ şeklinde anlaşılmalıdır.

el-Kurtubî (ö. 670/1271), "*Allah'ın Rasûlü'nde sizin için güzel bir örnek vardır*" sözleriyle Allah; "dinine yardım etmek için canını ortaya koyan Hz. Peygamber'le birlikte Hendek savaşına katılmayan müminleri hem azarlamakta, hem de ayıplarını yüzlerine vurmaktadır,"²⁸ derken İbn Kesîr (ö. 774/1372) ve eş-Şevkânî (ö. 1250/1834) ise, ayetin bu bölümü ile ilgili; "söz, fiil ve davranışları itibariyle Allah'ın Rasûlü'nde uyulması gereken büyük bir örnek olduğunu"²⁹ ifade ettikleri söylemektedirler.

Ayete başka şekilde anlam verenler de vardır. Nitekim el-Kurtubî, "Ey Müminler! Rasûlüllah sizin için, faziletli sünneti, uyulması gereken önder olması bakımından güzel bir örnektir. Bu özellikleri nedeniyle hangi durumda olursanız olun onun emirlerinden ayrılmayın. Onu terk etmeyin. Çünkü Hz. Peygamber, savaş meydanlarında en önde yer aldı, Uhud savaşında başı yarıldı,"³⁰ "ön dişleri kırıldı, işkenceye maruz kaldı, açlık çekti, amcası Hz. Haz-

26 Ahzâb, 33/18-20.

27 et-Taberî, XXI, 143.

28 el-Kurtubî, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed (ö. 671/1272), *el-Cami' li ahkâmî'l-Kur'an*, Daru's-Şa'b, Kahire 1372, XIV, 155; eş-Şevkânî, IV, 271.

29 İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmail (ö. 774/1372), *Tefsîru'l-Kur'ânî'l-azîm*, Daru'l-Marîfe, I-IV, Beyrut 1983, III, 474; eş-Şevkânî, IV, 270.

30 Başı yarıldığında, en zor anlarında bile Hz. Peygamber kavmi için: "Allah'ım! Kavmimi bağışla. Çünkü onlar ne yaptıklarını bilmiyorlar" diye sadece Allah'a dua etmiştir. el-Kurtubî, XIV, 156.

ma (ra) öldürüldü. Buna rağmen o, harp meydanlarında canını ortaya koyarak size en güzel örnek oldu; düşmana karşı durdu ve hezimete uğramadı.”³¹ Yine Mukatıl b. Süleyman ve aynı görüşlere yer veren el-Beydâvî'nin (ö. 685/1286) anlattıklarına göre söz konusu ayet şu anlama gelmektedir. “Hz. Peygamber, harp meydanlarında gösterdiği sebatı; bela, musibet ve sıkıntıya katlanması ile sizin için en güzel örnektir.”³² el-Kurtubî ile el-Vahidî (ö. 468/1075) yukarıdaki anlatılanlara “Hz. Peygamber, tüm bu sıkıntılara sabrederek, hoş görerek, şükrederek ve rıza göstererek candan bir tavır sergilemiştir.”³³ Sizler de onun yaptığı gibi davranın.”³⁴ ifadelerini ilave etmektedirler.

el-Mâverdi'ye (ö. 450/1058) göre ise “üsve-i hasene” kavramı ile ilgili iki anlam söz konusudur. Birinci anlam, Hz. Peygamber'le birlikte savaşlarda bulunanlara sabırlı olmaları tavsiye edilmiş; ikincisi ise, başlarına gelen bela ve musibetlere karşı müminleri dirençli olmaya çağırmıştır.³⁵

Hasılı kelimeler ayetin yorumlarından da açıkça görüldüğü gibi müfessirler, münafıklarla müminlerin Uhud ve Hendek savaşlarında sergiledikleri tavrlara işaretlerle açıklamalarda bulunmuşlardır. Bahse konu olan bu ayet, Hendek savaşına Hz. Peygamber'le birlikte katılmayan müminleri azarlamakta ve ayıplarını yüzlerine vurmaktadır. Dolayısıyla burada şöyle denilmek istenmektedir: “Ey Müminler! Hangi durumda ve nerede olursanız olun, peygamberin emirlerine uyun. Çünkü o, savaş meydanlarında en önde yer almış, pek çok eziyete katlanmış, yakınlarını kaybetmiştir. Buna rağmen, canını ortaya koyarak düşmana karşı durmuş ve hezimete uğramamıştır. Hatta o, harp meydanlarında gösterdiği sebatı; bela, musibet ve sıkıntı anlarındaki sabırla sizin için en güzel örnektir. Öyleyse sizler de onun yaptığı gibi davranın.”

Ayetin ikinci bölümü, Hz. Peygamber'i ancak; “Allah'a ve ahiret gününe kavuşmaya inanan” kimselerin örnek alacağı hususunu içermektedir. Müfessirlerin ayetin bu kısmı ile ilgili kanaatleri şöyledir.

- 31 Mukatıl b. Süleyman (ö. 150/767), *Tefsir*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, I-III, Beyrut 2003, III, 42; es-Semerkandî, Ebu'l-Leys Nasr b. Muhammed (ö. 375/985), *Bahrü'l-ulûm*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, I-III, Beyrut 1993, III, 44; el-Vâhidî, Ebu Hüseyin Ali b. Ahmed (ö. 468/1075), *el-Veciz fi tefsiri'l-kitâbi'l-aziz*, Daru'l-Kalem, I-II, Beyrut 1415, II, 862; el-Beğavî, Ebu Muhammed Hüseyin b. Mes'ud (ö. 516/1122), *Meâlimü't-tenzil*, Daru'l-Marife, I-IV, Beyrut 1987, III, 519; el-Kurtubî, XIV, 156.
- 32 Mukatıl b. Süleyman, III, 42; el-Beydâvî, Nasiruddîn (ö. 685/1286), *Envârü't-tenzil ve esrârü't-te'vil*, Daru'l-Fîkr, I-V, Beyrut 1996, IV, 369.
- 33 el-Kurtubî, XIV, 156.
- 34 el-Vâhidî, Ebu Hüseyin Ali b. Ahmed, *el-Vesit fi tefsiri'l-Kur'âni'l-mecid*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, I-IV, Beyrut 1994, III, 464; el-Beğavî, III, 519.
- 35 el-Mâverdi, Ebu Hasan Ali b. Muhammed (ö. 450/1058), *en-Nüketü ve'l-uyûn*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, I-VI, Beyrut 1992, IV, 388.

Mukâtil b. Süleyman (ö. 150/767), "Allah'tan ve amellerin karşılığının ve-rileceği diriliş gününden korkan kimse için Rasûlüllah'ta güzel bir örnek var-dır,"³⁶ demektedir. et-Taberî ve el-Beydâvî (ö. 685/1286), "dünyada yaptığı şeylere karşılık Allah'tan sevap, ahirette ise rahmet isteyen kimse, tenezzül etmeyerek veya kendini üstün görerek ondan yüz çevirmesin. Çünkü Hz. Pey-gamber, her durumda müminler için güzel bir örnektir,"³⁷ şeklinde tefsir et-mişlerdir. Bir başka müfessir el-Mâverdi (ö. 450/1058), "ahiret gününde Al-lah'tan karşılık bekleyen kimseler için, Allah'a, öldükten sonra dirilmeye ve yapılan eylemlerden dolayı ahirette hesaba çekileceğine iman eden kimseler için Hz. Peygamber en güzel örnektir,"³⁸ yorumunu yaparken, el-Vahidî (ö. 468/1075) ise, "ancak Allah'a ve ahiret gününe inanan kimse Hz. Peygam-ber'i örnek olarak seçer,"³⁹ şeklinde ayeti değerlendirmektedir. el-Beğavî (ö. 516/1122), "bu ayette Allah, Hz. Peygamber'i örnek alacak kimseleri belirle-me konusunda, Allah'a ve ahiret gününe iman edenleri bütün müminler içe-risinden ayırmıştır,"⁴⁰ görüşüne yer vermektedir

Bu ayetle ilgili fikir beyanında bulunan bir başka müfessir ise eş-Şevkâ-nî'dir. O, bu konuda şöyle demektedir. "Allah'a kavuşacağına inanmak; ahi-rette Allah ile karşılaşacağını, görüşeceğini ve dünyada yapıp ettiklerinin kar-şılığını göreceğini kabul etmektir. Ahiret gününe kavuşacağına inanmak ise: Allah'ın ahirette kullarına ihsan edeceği rahmeti yahut ahirette Allah'ın kul-ları ile karşılaşacağı hususunda en ufak bir şüphe olmadığı, kaçınılmaz bir gerçek olduğu ve mutlaka gerçekleşeceğini tasdik etmektir."⁴¹

Allah'a ve ahiret gününe iman, ayet ve hadislerde yer verildiği üzere, iman esasları içinde kuşkusuz son derece önemli bir yere sahiptir. Münafıkların, Allah'a ve ahiret gününe inanma ve Hz. Peygamber'i örnek alma konusunda-ki olumsuz tavırları Uhud'da (4/625) olduğu gibi, Ahzâb (Hendek) (6/627) sa-vaşında da değişmemiştir. Hatta Hz. Peygamber'in katıldığı son gazve olan Tebük (9/630) seferinde de tavırlarında bir değişiklik olmayan münafıklar, ganimetin az olacağı endişesi, yolun uzaklığı ve yol şartlarının zorluğunu dü-şünerek; "*Gücümüz yetseydi sizinle beraber çıkardık*", bahaneleri ile yine sa-vaşa katılmamışlardır.⁴² Bu olayın ardından mümin ve münafıkların duru-

36 Mukâtil b. Süleyman, *a.g.e.*, III, 42.

37 et-Taberî, XXI, 143; el-Beydâvî, *a.g.e.*, IV, 369.

38 el-Mâverdi, *a.g.e.*, IV, 388.

39 el-Vahidî, *el-Vecîz*, II, 862.

40 el-Beğavî, *a.g.e.*, III, 519; İbnü'l-Cevzî, Abdurrahman b. Ali (597/1201), *Zâdü'l-mesir*, el-Mek-tebül-İslami, I-IX, Beyrut 1404, VI, 367.

41 eş-Şevkânî, *a.g.e.*, IV, 271.

42 Tevbe, 9/42.

munu ifade eden ayetlerin özeti şudur: Allah'a ve ahiret gününe inananlar malları ve canları ile cihat etmekten geri kalmaları için senden izin istemezler. Ancak Allah'a ve ahiret gününe inanmayan ve kalplerinde şüphe olup, bu şüpheleri içlerini kemiren ikiyüzlüler senden izin isterler.⁴³ Bu üç savaşın arasında beş yıl vardır. Demek ki, bu zaman zarfında münafıkların durumlarında bir değişiklik söz konusu değildir. Daha doğrusu menfaatleri olmadıkları, sorumluluk üstlenmeleri gerektiği, Allah'a ve ahiret gününe iman ve Rasûlullah'a itaatin istendiği durumlarda münafıklar hemen sıvışmak için yol ararlar. İlgili ayetleri göz önüne aldığımızda bu durum onların artık bir karakteri haline geldiği söylenebilir. Dolayısıyla, Hz. Peygamber'i, müşriklerin veya kâfirlerin örnek alması beklenemeyeceği gibi, yapmış oldukları eylemlerin sonucunu düşünmeden hareket eden, Allah'a ve ahiret gününe gerektiği şekilde iman etmeyen münafıkların da alması beklenemez. Onu ancak müminler kendilerine örnek alırlar.

Allah'a iman, kişinin O'ndan gelecek bilgiler (ilahî vahiy) doğrultusunda bir hayat sürmeyi ifade ederken, ahirete iman ise, gönderilen bu emirler doğrultusunda hayatın ne kadar düzenlenip düzenlenmediğinin sorulmasına iman anlamına gelmektedir. Allah'a inanan, O'nun emirleri doğrultusunda bir hayat sürmeyi taahhüt eden kimsedir. Ahirete iman eden kimse ise, hesabını veremeyeceği işleri yapması düşünülemez. Dolayısıyla Allah'a ve ahiret gününe iman, bu özellikleri itibarıyla iman esasları içinde önemli bir önceliğe sahiptir. Bu nedenle Allah, Kur'ân'ı Kerim'de Allah'a ve ahiret gününe iman etmeye ayrıca vurgu yapmaktadır.⁴⁴ Bu ayetlerden biri yine Hz. Peygamber'le alakalıdır. Bu ayette, "*Allah'a ve âhiret gününe inanan bir milletin babaları, oğulları, kardeşleri yahut akrabaları da olsa Allah'a ve Elçisi'ne düşman olanlarla dostluk ettiğini görmezsin...*"⁴⁵ ifadeleriyle, Allah ve Elçisinin dostlarının, Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimseler olduğu vurgulanmaktadır.

Hadis-i şeriflerde de, Allah'a ve ahiret gününe iman etmeye özel bir yer verildiğini görmekteyiz: "Allah'a ve ahiret gününe iman eden komşusuna iyi davransın, misafirine ikramda bulunsun, ya hayır söylesin ya sussun."⁴⁶ Bunun yanında, Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimsenin Ensar'a buğz etmemesine,⁴⁷ Mekke'de kan dökmemesine,⁴⁸ zina etmemesine⁴⁹ yer verilen ha-

43 Tevbe, 9/44-45.

44 Âl-i İmrân, 3/114; Tevbe, 9/44-45; Mücadele, 58/22.

45 Mücadele, 58/22.

46 el-Buhârî, Muhammed b. İsmail (ö. 256/870), *Sahih*, Daru İbn Kesir, I-VI, Beyrut 1987, V, 2240; Müslim, I, 69.

47 Müslim, I, 86; İbn Hibbân, Ebu Hatim Ahmed b. Muhammed (ö. 354/965), *Sahih*, (thk., Şuayip Arnavut), Müessesetü'r-Risale, I-XVIII, Beyrut 1993, XVI, 263.

48 el-Buhârî, I, 51; Müslim, II, 987.

49 İbn Cârüd, Ebu Muhammed Abdullah b. Ali (ö. 307/919), *el-Müntekâ*, Müessesetü'l-Kitabi's-Sekfiyye, Beyrut 1988, 182; İbn Hibbân, XI, 186.

dislerin hepsinin başında aynı ibareyi görmekteyiz. Bunların sayısını artırmak mümkündür. Ancak meselenin ehemmiyetinin anlaşılması bakımından bu kadarı ile iktifa ediyoruz.

Ayetin, “Allah’ı çok zikreden” kimseler ancak Rasûlüllah’ı örnek alırlar kısmı ile alakalı yorumlar şöyledir.

et-Taberî ve en-Neseî (ö. 701/1301), “Allah’ı çok zikretmek; korku, sıkıntı ve rahatlık anlarında Allah’ı çok anmayı ifade eder,”⁵⁰ derken, el-Mâverdi ile el-Kurtubî ise, “Allah’ın emirlerini hatırlayarak, O’na itaat ile yapılan amellemi artırmak; cezasından korkarak, sevabını umarak Allah’ı zikretmektir,”⁵¹ görüşlerine yer vermektedirler. el-Vâhidî ile İbnü’l-Cevzî (ö. 597/1201) ise, “Allah’ı anmak konusunda gaflete düşmeden, O’nun emirlerine tabi olmak suretiyle O’nu anmaktır,”⁵² diye yorumlamaktadırlar.

eş-Şevkânî, “Allah’ı anmak, her halde Allah’ı çok zikretmek demektir. Allah bu ayette; kendisine inanmakla, onu çok anmayı bir arada zikretmektedir. Çünkü ancak bu sayede Allah’ın Elçisi’nin örnek alınması gerçekleşmiş olur veya bu özellikleri taşıyan kimseler onu kendilerine örnek alırlar,”⁵³ görüşlerine yer vermektedir. Bazı müfessirler ise ayeti; “Allah’ı çok anmak konusunda devamlı olmak, O’na itaatte devamlı olmaya vesile olur ki, bu sayede Rasûlüllah’ın örnek alınması gerçekleşmiş olur. Bu nedenle onu örnek alabilmek için, iyi tanımak ve özellikle bazı önemli yönlerini açıklamak gerekir,”⁵⁴ şeklinde yorumlamaktadırlar.

Bu ayetten önce anlatılan münafıkların durumuyla, ayetin bu kısmının alakası olduğuna inanıyoruz. Müminlerin özelliklerinden bahsedilirken, “Ey iman edenler! (Savaş için) bir toplulukla karşılaştığınızda sebat edin ve Allah’ı çok anın ki, başarıya erişesiniz,”⁵⁵ buyrulmaktadır. Münafıkların birçok özelliklerinin ortaya konulduğu⁵⁶ Nisâ suresinde, yer aldıkları savaşta sergiledikleri iki yüzlülükleri ortaya konulduktan sonra; münafıkların Allah’ı değil, an-

50 et-Taberî, XXI, 143; en-Neseî, Ebu’l-Berekât (ö. 701/1301), *Medâriku’t-tenzil ve hakâiku’t-tevîl*, Daru’l-Kalem, I-III, Beyrut 1989, III, 302.

51 el-Mâverdi, IV, 388; el-Kurtubî, XIV, 156.

52 el-Vâhidî, *el-Vesit*, III, 464; İbnü’l-Cevzî, VI, 368.

53 eş-Şevkânî, IV, 271.

54 el-Beydâvî, IV, 369; Ebu’s-Suûd, Muhammed b. Muhammed el-İmâdî (ö. 951/1544), *İrşâdü’l-akli’s-selîm ilâ mezâye’l-Kur’âni’l-Kerîm*, Daru İhyai’t-Türasi’l-Arabi, I-IX, Beyrut ts., VII, 97; Âlûsî, Şehâbeddin Mahmûd (ö. 1240/1824), *Ruhu’l-meâni fi tefsiri’l-Kur’âni’l-azîm ve’s-sebi’l-mesâni*, Daru İhyai’t-Türasi’l-Arabi, I-XXX, Beyrut ts., XXI, 168.

55 Enfâl, 8/45.

56 Nisâ, 4/137-145.

cak kendilerini aldatacakları, namaza istemeyerek kalktıkları, insanlara gösteriş yaptıkları ve Allah'ı çok az zikrettikleri hususlarına yer verilmektedir. Dolayısıyla Allah'ı çok ananların Hz. Peygamber'in etrafında saf bağlayıp düşünmana karşı duracakları, onu örnek alacakları ve başarıya erişecekleri; Allah'ı az zikredenlerin Allah'ı aldatamayacakları gibi, Rasûlullah'ı da örnek almayacakları ve bu tavırlarında bir hayır elde edemeyecekleri sonucunu çıkarmak mümkündür. Bu ve bundan önceki değerlendirmeler bizi hep aynı noktaya götürmektedir. O da, Hz. Peygamber'i kendilerine örnek olarak alacak olan kimselerin ancak müminler olduğudur.

C- Hadislerde "Üsve-i Hasene"

Hadislerde değişik konular işlenirken Hz. Peygamber'in insanlara örnek oluşu ile ilgili olan Ahzâb suresindeki bu ayete özellikle vurgu yapılmaktadır. Bu konular genelde Hz. Peygamberin uygulamalı sünnetini içermektedir.

Abdullah b. Ömer (ö. 73/692), umrenin yapıılışıyla ilgili olarak: "*Nebi (sav), kabeyi yedi defa tavaf etti. Makamın arkasında iki rekât namaz kıldı. Safa ile Merve arasını tavaf etti. Allah: 'Andolsun Allah'ın Elçisi'nde sizin için (uyulacak) en güzel bir örnek vardır,*"⁵⁷ ifadeleriyle, Hz. Peygamber nasıl umre yaparsa siz de öyle yapınız, demek istemektedir.⁵⁸

Bu konu hakkında fikir beyan eden Abdullah b. Abbas (ö. 68/687) ise şöyle demektedir: "*Nebi (sav), (namazda) emrolunduğu yerde okudu, emrolunduğu yerde sustu. 'Rabbin asla unutkan değildir.'*"⁵⁹ "*Andolsun Allah'ın Elçisinde sizin için (uyulacak) en güzel bir örnek vardır.*" ayeti ile onun yaptığını yapmamız gerektiğini ifade etmektedir.⁶⁰

Abdullah b. Ömer anlatıyor: "*Bir defasında yolculukta gündüz namazı kıldık. Bazı insanların tespih çektiklerini gördüm. Bunlar ne yapıyorlar, dedim. Tesbih çekiyorlar denildi. Ben, Rasûlullah, Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman ile birlikte yolculuk ettim, tespih çektiklerini hiç görmedim, dedim. Ardından, 'Andolsun Allah'ın Elçisi'nde sizin için (uyulacak) en güzel bir örnek vardır,*"⁶¹ ayetini okuyarak insanların onu örnek almaları gerektiğini istedi."

57 Ahzâb, 33/21. Bu ayet, hadislerde sürekli tekrar ettiği için, bundan sonra geçtiği yerlerde dipnotta yer verilmeyecektir.

58 el-Buhârî I, 154; II, 587-593; Müslim, II, 906; İbn Huzeyme, Ebu Bekir Muhammed b. İshak (ö. 311/923), *Sahih*, el-Mektebül-İslamî, I-IV, Beyrut 1970, IV, 231.

59 Meryem, 19/64.

60 el-Buhârî, I, 268.

61 Abdürrezzak b. Hemmam (ö. 211/826), *Musannef*, (thk., Habîbü'r-Rahman el-A'zamî), el-Mektebül-İslamî, I-XI, Beyrut 1403, II, 557; el-Buhârî, I, 372; Müslim, I, 480.

Konu ile ilgili bir başka rivayet ise şöyledir: Abdullah b. Ömer anlatıyor: “*Rasûlüllah, Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman ile birlikte yolculuk ettim. Ölüncüye kadar yolculukta nafîle namaz kıldıklarımı görmedim. ‘Andolsun Allah’ın Elçisinde sizin için (uyulacak) en güzel bir örnek vardır,*”⁶² sözleri ile onların örnek alınmasını ayetle destekledi.”

Abdullah b. Abbas anlatıyor: “*Boşanmak niyeti olmadan eşine yaklaşmıyacağına yemin eden kimseye kefarete gerekir. ‘Andolsun Allah’ın Elçisi’nde sizin için (uyulacak) en güzel bir örnek vardır,*”⁶³ sözleri ile Hz. Peygamber’in uygulamasına işaret etmektedir.”

Abdullah b. Ömer’den konu ile ilgili bir başka rivayet şöyledir. İbn Ömer, İbn Zübeyir (ö. 73/692) döneminde hacılarla birlikte haccını yapmak istemiştir. Ona, insanlar arasında savaş çıkma ihtimalinin bulunduğu söylenmiş ve kendisinin de engellenebileceği endişesi dile getirilmiştir. Bunun üzerine Abdullah b. Ömer, “*Andolsun Allah’ın Elçisi’nde sizin için (uyulacak) en güzel bir örnek vardır,*”⁶⁴ ifadeleri ile Hz. Peygamber’in hac etmek üzere çıktığı ve şartlar oluşmadığı için Hudeybiye anlaşması yaparak döndüğü olaya göndermede bulunarak, Hz. Peygamber’i örnek almanın ne anlama geldiğini açık ve net olarak ortaya koymuştur.

Konunun pekişmesi için birkaç örnek daha vermenin yerinde olacağı kanaatindeyiz. İbn Abbas anlatıyor: “*Hz. Ömer Ruknü’l-Yemânî önünde (tavafa başlamak için Haceru’l-Esved’in karşısında) durdu ve şöyle dedi: Gerçekten senin bir taş olduğunu biliyorum. Rasûlüllah’ın seni öptüğünü ve sana dokunduğunu görmeseydim, asla sana dokunmaz ve seni öpmezdim. ‘Andolsun Allah’ın Elçisi’nde sizin için (uyulacak) en güzel bir örnek vardır,*”⁶⁵ Hz. Ömer’in ifadelerinden, Ka’be’yi tavaf esnasında Haceru’l-Esved’e el sürmek vb. gibi bazı şeyleri akılla izahta zorlansak da, özellikle ibadetle ilgili konularda Rasûlüllah’a tabi olmamız gerektiği sonucunu çıkarmamız mümkündür.

Konu ile ilgili bir başka rivayet ise Mücahit (ö. 103/721) tarafından anlatılmaktadır: “Bu rivayete göre İbn Abbas ile Muaviye Ka’be’yi tavaf ediyordu. Muaviye haccın bütün rükünlerini yerine getirdi. İbn Abbas; *İki rükünü yeri-*

62 Müslim, I, 479; Ebu Davud, Süleyman b. el-Eş’as (ö. 275/888), *Sünen*, (thk., Muhammed Muhyiddin Abdülhamid), Daru’l-Fıkr, yy., ts., II, 8.

63 Müslim, II, 1100; İbn Mâce, I, 670; ed-Dârakutni, Ebu’l-Hüseyn Ali b. Ömer (ö. 385/995), *Sünen*, Daru’l-Marife, I-IV, Beyrut 1996, IV, 40.

64 Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855), *Müsned*, Müessesetü Kurtuba, I-VI, Mısır ts., II, 151; en-Nesâi, Ahmed b. Şuayip (ö. 303/915), *Sünen*, (thk., Abdülfettah Ebu Ğudde), Mektebü’l-Matbuati’l-İslami, I-VIII, Halep 1986, V, 158; İbn Hibbân, IX, 310.

65 Ahmed b. Hanbel, I, 21.

ne getirme, çünkü Rasûlullah bu iki rûknü yerine getirmedi,' deyince Muaviye; 'Ka'be'de yapılmaması gereken hiçbir şey yoktur,' şeklinde itiraz eder. İbn Abbas; 'Andolsun Allah'ın Elçisi'nde sizin için (uyulacak) en güzel bir örnek vardır.' deyip itirazının yersiz olduğunu ifade edince, Muaviye susmuş, sonra 'doğru diyorsun,' diyerek bu kanaate katılmıştır.⁶⁶

Hişam b. Âmir anlatıyor: "Hz. Âişe validemize gittim, ona; *Ey Müminlerin annesi! Bana Rasûlullah'ın ahlakının nasıl olduğunu haber versen*, dedim. Hz. Âişe; *Kur'an okumuyor musun, onun ahlakı Kur'an ahlakıydı*, dedi. Ben, *'her şeyi terk edip Allah'a yönelmeyi düşünüyorum*, dedim. Hz. Âişe, *'bunu yapma, sen; 'Andolsun Allah'ın Elçisi'nde sizin için (uyulacak) en güzel bir örnek vardır.' ayetini okumuyor musun*," dedi. Ardından, 'Rasûlullah, kadımlarla evlendi ve çocuk sahibi de oldu,' diye buyurdu."⁶⁷ Bu konuda başka rivayetler de bulunmaktadır. Ancak konunun vuzuha kavuşması için bu kadar örneğin fazlası ile yeterli olduğu kanaatindeyiz.

Yukarıda zikrettiğimiz rivayetlerin içeriklerini yeniden hatırlayacak olursak, Hz. Peygamber'i örnek almayı öğütleyen bu rivayetler; namazda kıraatin yeri, yolculukta nafil namaz kılma, tespih çekme, boşanmak kastı olmaksızın eşlere yaklaşmama, şartlarının oluşmaması ve can güvenliği bulunmayanların haccı erteleyebilmeleri, umrenin yapılışı, Haceru'l-Esved'e saygı gibi değişik konuları içerdiği görülecektir.

Dikkatimizi çeken husus ise, farklı sahâbiler, hayatın çeşitli yönlerine dair, değişik konularda hepsi ağız birliği etmişçesine aynı âyet-i kerimeyi okumaları ve Hz. Peygamber'in örnek alınması gerektiğini söylemeleri; Rasûlullah'a bağlılığı göstermesi açısından önem arz ettiği gibi, nüzûlünden asırlar sonra yaşayan biz Müslümanların da onu örnek almamızı göstermesi bakımından manidardır.

D- Rasûlullah Hangi Konularda Örnek Alınması Gerekir

Bu makalenin konusunu teşkil eden âyet-i kerimenin açık beyanı üzere Hz. Peygamber'in örnek alınması konusunda Müslümanlar arasında her hangi bir ihtilaf bulunmamaktadır. Ancak Hz. Peygamber'in hangi yönlerden örnek alınacağı ya da örnek oluşunun sınırları konusunda birtakım farklı görüşlere rastlamak mümkündür. Her yönüyle örnek alınması gerektiğini söy-

66 Ahmed b. Hanbel, I, 217.

67 Ahmed b. Hanbel, VI, 91; VI, 112.

leyenler olduğu gibi, dinî konularda ona uyulması gerektiği ancak dünyevî konularda ona uymanın müstehap olduğunu ifade edenler de bulunmaktadır. Klasik tefsirlerde bu konuda şu görüşlere yer verilmektedir.

el-Mâverdi ve büyük ihtimalle ondan rivayetle el-Kurtubî, ayette geçen Hz. Peygamber'in örnek alınmasını, farz veya müstehap olarak iki şekilde değerlendirmektedir: Bu görüşlerden birincisine göre, müstehap olduğunu gösteren bir delil bulunmadıkça onu örnek almak farzdır. İkinci görüşe göre ise, farz olduğunu gösteren bir delil bulunmadıkça Hz. Peygamber'i örnek almak müstehaptır. Örnek almanın dinî meselelerde farz, dünyaya ait işlerde ise müstehap olarak kabul edilmesi de mümkündür.⁶⁸

eş-Şevkânî, Hz. Peygamber'in örnek alınmasıyla ilgili olan bu ayet, özel bir sebep üzerine nazil olsa da; "...*Elçi size ne verdiyse onu alın, size neyi yasakladıysa ondan sakının...*"⁶⁹ ve "*De ki: 'Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin...*"⁷⁰ ayetleri esas olarak alındığında, genel itibarıyla her konuda örnek alınması gerektiği anlamını çıkarmak mümkündür,⁷¹ görüşlerine yer vermektedir.

Bir diğer müfessir el-Âlûsî (ö. 1270/1854) ise, "bu ayet-i kerimede, Hz. Peygamber'in savaşta gösterdiği sebat ve buna benzer şeylerde örnek alınması konusuna yer verilmiş olsa da, dört hanımdan daha çok kadınla evlenilmesi gibi ona ait olduğu bilinen hususların dışındaki her konuda ümmetine örnektir,"⁷² değerlendirmesinde bulunmaktadır. Ayrıca el-Kurtubî, "onu örnek almak, bütün davranışlarında ona tabi olmak ve her hal ve durumda ona tahammül etmek demektir,"⁷³ ilavesinde bulunmaktadır.

Tecrid-i Sarîh mütercimi Kâmil Miras (ö. 1376/1958), Rasûlullah, Ahzâb suresinin 21. ayetinde geçtiği üzere, en yüksek seciyeye, doğruluğa ve bütün insânî faziletlere sahiptir. Bu özelliğinden dolayı o, ne cahiliye, ne de İslam devrine ait hayatı boyunca hakikate aykırı bir söz söylemiş değildir. Onun sözünden, her türlü hal ve hareketinden herkes emin olduğu için kavmi tarafından ona *el-Emîn* lakabı verilmişti. Bu derece sadakat ve güven sahibi olan bir zatın, elbette en güzel ahlak sahibi olduğu kabul edilmesi gerekir.⁷⁴

68 el-Maverdi, IV, 388; el-Kurtubî, XIV, 156.

69 Haşr, 59/7.

70 Âl-i İmrân, 3/31.

71 eş-Şevkânî, IV, 271.

72 Âlûsî, XXI, 167.

73 el-Kurtubî, XV, 155.

74 ez-Zebidi, Zeynü'd-Din Ahmed b. Ahmed (ö. 893/1488), *Sahih-i Buhâri muhtasarı tecrid-i sarîh tercemesi*, (terc., Kâmil Miras), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, I-XII, Ankara 1980, IX, 287. (özetle)

Günümüzde ise Hz. Peygamber'in örnekliği konusunda farklı görüşler söz konusudur. Sünnetin bir ölçü olarak değil, bir model olarak alınması gerektiği; aynıyla uygulamaktan ziyade, arka planını tahlil ederek günümüzdeki problemlere çözüm aranmasını⁷⁵ öneren düşünceler bunlardan bazısıdır. Sünnetin oluştuğu ortamın değerlendirilerek günümüze aktarılması, Müslüman toplumun sorunlarına çıkış yolları aranması açısından doğru bir yol olarak kabul edilebilir. Ancak sünnetin ölçü olarak değil de sadece model olarak alınması problemleri bir netice doğurabilir. Zira sünnetin ölçü olma özelliği bütünüyle reddedildiğinde; namazın vakitleri ve kılınışı, haccın yapılışı gibi şekilli ibadetler ve ahlâki değerlerin karşılıksız kalma ihtimali bulunmaktadır.⁷⁶ Bu nedenle olmalı ki Hz. Peygamber, namazdan muaf olmalarını teklif eden Sakif elçilerini, "*ibadeti olmayan dinde hayır yoktur*" diyerek reddetmiştir.⁷⁷ Bunun yanında Hz. Peygamber'in sünnetinin hangisinin ölçü, hangisinin model olarak alınmasını günümüzde kim, hangi ölçülere ve neye göre belirleyecektir. Bu sebeple, iyi niyetli olduğuna kanaat getirmekle beraber böyle ucu açık değerlendirmeleri ihtiyatla karşılamak gerektiği kanaatindeyiz.

Hz. Peygamber, hiçbir insan için söz konusu olamayacak kadar açık bir hayat yaşamıştır. Hayatının en mahrem anları bile tespit edilmiştir. Yeme-içme, oturma-kalkma, yürüme gibi günlük hayatın sıradan yaşama şekillerinden tutun da, toplumsal ve siyasî problemler, devlet idaresi, komşu devletlerle münasebetlere varıncaya kadar hayatın en girift meseleleri konusunda bile onunla ilgili doğru bilgilere sahibiz. Özellikle peygamber olduktan sonraki hayatı ilâhî vahiyle kontrol altına alınmıştır. Yaptığı hataları düzeltilmiş, doğruları tasdik edilmiştir. Dolayısıyla onun hayatı hakkında söylenen ve kayıt altına alınan meseleleri hangi sebeple olursa olsun en basit tabiriyle hafife almak pek insafli olmasa gerektir. Çünkü peygambersiz veya peygamberi yıpratılmış bir dinin veya o dine inananların varlıklarını sürdürmeleri mümkün değildir. Belki son dönemlerde Avrupa ülkelerinde Hz. Peygamber'e yönelik karalama girişimlerinin arkasında da bu sebep yatmaktadır.

Sonuç olarak; gerek Ahzâb suresinin 21. ayeti kerimesi, gerekse de konu ile ilgili hadisi şerifler dikkatli bir gözle incelendiğinde Peygamber Efendimizin biz Müslümanlara sadece dini yönden değil, hayatın hemen hemen her alanında örnek olduğu ve bu amaçla gönderildiği anlaşılacaktır. İslam'ı en

75 Ahmet Akbulut, *Nübüvvet Meselesi Üzerine*, Birleşik Dağıtım, Ankara 1992, 89 vd.

76 Benzer değerlendirmeler için bkz.: Kırbaçoğlu, 185.

77 İbn Hişâm, Ebu Muhammed Abdülmelik (ö. 218/833), *es-Siretü'n-nebeviyye*, I-IV, Beyrut 1971, IV, 184 vd.

güzel yaşayan ve Hz. Aişe'nin ifadesi ile adeta yaşan bir Kur'an, bir başka ifade ile canlı bir Kur'an olan bu kutlu Elçinin örnekliliğini dini hayat ile sınırlandırmak, onun misyonunu daraltmak anlamına gelecektir. Nitekim zikrettiğimiz ayet ile ilgili müfessirlerin yorumları tetkik edildiğinde de bu sonuca varılacağı görülecektir.

Ayetin ilk muhatapları olan sahabiler de konuyu bu şekilde anlamışlardır. Hz. Peygamber'in vefat edip dar-ı bekaya intikalinden sonra karşılaştıkları hemen hemen her yeni durumda, sünnetine sarılmaya çalışarak örnekliliğini sürdürmeye çabalamışlardır. Kanaatimizce bu tavrın devam ettirilmesi, sağlıklı bir din tasavvuruna ulaşmamızı da sağlayacaktır.